

AZ A NAP OLYAN VOLT, MINT EGY TÓTH KRISZTINA-VERS

Köszöntő Tóth Krisztina ötvenedik születésnapján

Vannak olyan napjaink, amelyeknek a végén nem hisszük el, hogy ez mind ma történt. (Tulajdonképpen maga az élet is egy ilyen nap, de erről majd a végén.) Az ember reggel kialvatlanul, szinte félálomban, de alig se részegen, két barátjával felszáll a Nyugatiban a kecskeméti vonatra, délig megérkezik Lakitelekre, ott valamit felolvas valami ifjúsági táborban, aztán a két baráttal szereznek egy csónakot, és rájönnek, hogy nyáron a Tisza holtágai egyúttal az Amazonas holtágai is, esőerdő-folyó, gyökerek, indák, majdnem-anakondák, majdnem-indiánok, és mi itt csónakázunk a kellős közepében annak, ami igazán nagyszerű. Aztán késő délután már a vonatból nézzük a Napot, ami még mindig magasán jár, és én közben arra gondolok, hogy hétre hazaérek Budaörsre, lezuhanyozom, átöltözöm, és utána megint bejövök a városba, és még csak akkor kezdődik majd az este. Meg arra, hogy ma már legalább háromszor voltam boldog, és nem sok ilyen nap lesz már az életemben.

Ez a nap 1985 júliusának egyik vasárnapja volt, és Tóth Krisztáék budatétényi kertjében kezdődött. Kriszta bulit rendezett. Nem is bulit, igazából kerti ünnepséget. Ott volt a Sárvári Körből, aki élt, mozgott, és nem volt éppen katona, ott volt Vörös István, Kozák Laci, ott voltam én Galgóczy Katalin, és ott volt András Laci, akinek a foga fáj, és ő itta meg a töményt fájdalomcsillapítóul. És ő hozta a Sex Pistols kazettát, és az I am an anti-Christ, I am an anarchist ezért dübörgött ki a köves-bozótos, ősvilági Tétényi-fennsíkra, aminek a legszélén Krisztáék laktak. És mi egész éjjel bújócskáztunk a kertben. Ipiapacs egy-kettő-három. Antonioni-filmben éreztük magunkat. Vagy inkább Watteau-festményben. Belevesztünk a rokokóba, a szentimentalizmusba, de tulajdonképpen a gyerekkorunkat búcsúztattuk, abban bujkáltunk egymás elől, abban találtuk meg egymást, és bújtunk el rögtön újra. És hajnalban innen indultunk Lakitelekre Vörös István, Kozák Laci meg én. Kriszta nem jött velünk. Rendet csinált utánunk.

Soha nem írtam verset arról a napról, mert tulajdonképpen plágium lett volna. Az a nap olyan volt, mint egy Tóth Krisztina-vers. Hogy milyen egy Tóth Krisztina-vers? Mindjárt mondom.

Ekkoriban már másfél éve ismertük Krisztát. '84 tavaszán a szabadság-hegyi Jókai Klubban olvasott föl a Kör, és ő ott ült a közönség soraiban, és senki nem tudta róla, hogy kicsoda, de nemigen bírtuk levenni róla a szemünket, mert inkább egy jelenésnek tűnt, mely a Szabadság-hegynél valami jóval magasabb helyről szállott alá közénk, mint valódi lánynak. (Ezt az alászállási képességét és jelenés-szerúségét egyébként máig is megőrizte, majd ha pár perc múlva kiül ide a színpadra, érdemes lesz megfigyelni.) Szóval ott ült a jelenés-Kriszta tizenhat évesen, és komoly arccal végighallgatott minket.

És pár nap múlva eljött az Almássy térre, ahol a Kör találkozott csütörtök esténként, és letett élénk vagy tíz gépelt verset. Körbeadtuk, elolvastuk őket, és leestek az állunk. Én akkor éreztem először azt, amit most próbálok megfogalmazni.

Elhangzott a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2017. december 5-én.

Tulajdonképpen ugyanaz jutott eszembe harminchárom és fél évvel ezelőtt, mint most is, ha Tóth Krisztina-verset olvasok:

Te jó ég, ez még nem volt megírva?!
Hát nem volt.

*Éjjeltájt elferdültek a képek
a falakon, s felriadtál:
„Én örökké
örökké
fogok élni.”*

Ez bizony még nem volt megírva 1984 tavasza előtt. Ahogy 2014 előtt az a csibe se, ott a húsfeldolgozó üzem szalagján.

*A torlódó, tollas sorban, épp a tölcsér
elé érve felnéz a pislogó tömegből
egy borzas testű lény. Egyenesen az Isten,
a tágas úr sarkából néző vak tekintet
sugarába emelve csőrös arcát.
Aztán a tölcsér máris elnyeli.*

Ki nem gondolt már arra, hogy mindannyian egy futószalagon élünk és halunk? És ez a csibe mégse volt még megírva. A Tóth Krisztina-versek mintha azok a versek volnának, amiket a régebbi klasszikusok elfelejtettek vagy nem tudtak megírni.

Kriszta rendet rak. Mint utánunk a buli végén. Rendet rak az irodalom után is. Ahogy egyébként a régebbi klasszikusok is tették egymással. József Attila pontosította Kosztolányit, Pilinszky kiegészítette József Attilát, Petri György meg... ne is folytassuk. Rendet raktak egymás után.

Ha Krisztát (mostantól hagyom a Tóth Krisztinázást, tudjuk, kiről van szó), szóval, ha Krisztát olvasom, az az érzésem, hogy létezik Egy Nagy Klasszikus Magyar Vers, sőt, A Klasszikus Magyar Vers, és Kriszta azt írja tovább, sőt, mintha annak most, ezekben az évtizedekben ő lenne az őrzője.

Ha ez így homályos, akkor mondom fordítva. Kriszta nem ugyanazt az egy verset írja egész életében, dehogyis, hanem éppen ellenkezőleg: megszámlálhatatlanul sok Kriszta van. Nézzünk néhányat ezek közül.

Hát van formaművész-Kriszta, részletgazdag Kriszta, gyerek-Kriszta, anyuka-Kriszta, szerelmes Kriszta, tragikus Kriszta, vigasz-Kriszta, vicces Kriszta, és van boszorkány- (vagy mágikus) Kriszta, aki képes egy versével vasgolyóvá változtatni a szívet. Elégikus Kriszta is van, sőt, az a Kriszta annyira van, hogy egész költői életműve felfogható egyetlen nagy, rejtelmes elégiarendszerként is. És van prózaíró-Kriszta is, de én most erről a Krisztáról nem beszélnék, mert ahhoz egy külön születésnap kéne, illetve egy rövid köszönet erejéig mégis. Egy időben sokat bosszankodtam azon, hogy hány filmes és hány prózaíró játssza el, hogy ő realista és korhű, és hogy neki ez fontos – és alkot kis híján remekműveket is – csak éppen érzem és tudom, hogy valódi embereknek a harmincas vagy az ötvenes vagy a hetvenes években ilyen mondatok el nem hagyták volna a száját, nincs az a pénz. Szóval dühöngtem az anakronizmusokon, de aztán belenyugodtam, hogy ez van, 2025-ben kit fog érdekelni a korhúség. És egyszer kinyitottam Kriszta *Akvárium* című regényét, és az első mondattól az utolsóig hiteles volt. Igen, így beszélgettek a régi emberek. Hogy miért? Mert máshogy nem beszélgethettek. Nem olyan bonyolult ez az egész, csak hibázni nem kell, ha nem muszáj. Csak pakoljunk már bele annyi írói melót, annyi gondolatot, amennyi kell. Többet ne.

Úgyhogy van egy szakmai Kriszta is. Meg egy posztkommunista Kriszta, akiben ott a mi-tudat, *ott a büntudat mikrochípje*, és aki a mi közös közép-kelet-európai városainknak ismeri *túlöltötzetett, sápadt csecsemőit*. És talán az utóbbiak miatt van egy közeleti Kriszta is, aki megírta a rendszerváltás után beállt neoliberális-globális világtrend legszomorúbb rímét:

*Egy óriás homlokzaton
világít: Erste Bank.
Kéklő betűk és fényfüzér,
karácsony este van.*

És erről a Krisztáról meg – bocsánat – a lakásban élő macska jut eszembe, aki néha megőrül, és órákig rohangál fel és alá, át a szobákon, a plafonig felszalad a falakra, megkarmolja a lakótársait, az ember-családot, és villogó szemmel belenéz a szemünkbe: hát ti tényleg nem látjátok, hogy élünk?! Ha ez a macska verset tudna írni, olyan verseket írna, mint a kétségbeesett Kriszta, aki az Erste Bank után meghekkeli a *Nincsen apám se anyámat*, máskor az eszelősségig pontos verset ír a sétáló hülyékről, vagy kerge ábécét ír a gyerekeknek. Ez a Kriszta a punk-Krisztával határos, aki nevezhető anarchista Krisztának is, és innen csak egy lépés a szürreális Kriszta.

Aki így beszél: *Rosszul alszom mint a tenger*, és rámutat a *kertben sértődötten locsoló apára*, meg a nőre a villamoson, aki azt mondja, *Fogalmad sincs, hogy ki vagyok, ugye?*, majd le száll. Meg mindannyiunk közös gyerekkori emlékére, amikor egy csapat gyerek elkapott, megalázott minket, aztán tanácstalanul otthagytak, *és a kerék még mindig forgott a feldöntött biciklin*. De mindez már átvezet az archetipikus Krisztához.

És van a nagyon komor Kriszta is, meg a kegyetlen Kriszta, akiről egy ilyen szép napon nem is szeretnék többet mondani.

Két Krisztát szeretnék most felköszönteni. Az egyik a-Weöres-Sándor-halála-óta-tartó-korszak-egyik-ha-nem-a-legnagyobb-költője Kriszta. Az, aki megírta a *Hangok folyóját*, ami egy teljes élet, mint nekem az a vasárnap volt '85 júliusában, amikor háromszor voltam boldog, és amikor a Tisza holtágai között csónakázva valami olyasmit éreztem, hogy

*minden idézet és minden valaminek a medre,
van a szavak folyása mentén, kell legyen
egy hely, ahol minden fel van sorolva,
dobog a szív alatti szív, zubog a sejtelem,
örvény tölcseré szől, hangok zajló folyója –*

ezt éreztem, csak nem tudtam úgy megfogalmazni, mint ő. Tehát kedves a-Weöres-Sándor-halála-óta-tartó-korszak-egyik-ha-nem-a-legnagyobb-költője Kriszta! Boldog születésnapot!

És marad az utolsó Kriszta, a Kriszta-Kriszta. Az a lány, aki most itt ül, és annak idején eljött a Jókai klubba, aztán az Almássy térre, aztán kerti ünnepélyt rendezett nekünk, és akinek talán több költözése volt, mint verseskönyve, és akinek vagy három költözésekor én is ott hordtam a bútorokat, és az nekem jó volt, az a lány, aki dalolva mesél horrorisztikus történeteket, amik velem estek meg, és ilyen fordulatokat használ hozzájuk, hogy *és akkor leültem a lépcsőre, és üvöltve zokogtam*, de mégis meg kell szakadni a röhögéstől... Kriszta-Kriszta. Akit most ünneplünk, és akire most – tudom – Erdélytől Norvégián át Franciaországig szeretettel gondolnak sokan, akik nem lehetnek itt. Szóval kedves Kriszta-Kriszta, Isten éltesen sokáig!